

Klima- og naturrisiko for norske banker: Risikoreduksjon og samfunnsansvar

David N. Barton, NINA
Kristin T. Teien, CICERO
Gunnell E. Sandanger, CICERO
Rafal Chudy, NINA
Anne Sophie Daloz, CICERO
Taro Kunimitsu, CICERO
Erik Kusch, CICERO
Reto Spielhofer, NINA
Jana Sillmann, CICERO

Policy notat laget
i samarbeid med

CICERO

Tittel	Klima- og naturrisiko for norske banker: Risikoreduksjon og samfunnsansvar
Forfattere	David N. Barton, Kristin T. Teien, Gunnell E. Sandanger, Rafal Chudy, Anne Sophie Daloz, Taro Kunimitsu, Erik Kusch, Reto Spielhofer, Jana Sillmann. Takk for innspill fra Anders Firing Aardal i Eika Gruppen.
Utgiver	CICERO Senter for klimaforskning og NINA - Norsk institutt for naturforskning
Sted og dato	30.04.2025
Finansieringskilde	Eika-gruppen
Oppdragsgiver	Eika-gruppen
Prosjekt	Bærekraftsrapportering og vurdering
Prosjektleder	Jana Sillmann
Forsidebilde	Christian Bjørnæs, CICERO

Innhold

Innledning	4
Hovedanbefalinger	6
Klima og naturutfordringer - globalt og nasjonalt	8
Klima- og naturutfordringen lokalt - et eksempel	12
Anbefalinger fra samarbeidet mellom forskning og lokale banker	14
Bankenes samfunnsansvar i arealprosesser	16
Sluttnoter	18

Innledning

Finanssektoren, inkludert banker, har en viktig samfunnsrolle i å redusere klima- og naturrisiko. Banker spiller en viktig rolle som finansiør av prosjekter, og potensielt av utslippsdrivende virksomheter eller nedbygging av natur. Regler om bærekraftsrapportering bidrar til økt bevissthet i bedrifter og i samfunnet for øvrig, men samfunnsansvaret for å redusere klima- og naturrisiko bør følges opp uavhengig av regelverk.

Vurderinger av klima- og naturrisiko er viktig for å:

- Styrke risikostyring og beslutningsgrunnlag
- Unngå økonomiske sjokk og tap
- Bidra til bærekraftige kapitalstrømmer
- Forhindre grønnvasking gjennom åpenhet om data og metoder
- Skape tillit gjennom åpenhet om vurderinger
- Få konkurransefortrinn med kunder og investorer som setter krav til åpenhet om slike vurderinger
- Bidra til å løse miljøutfordringer som del av samfunnsansvar
- Forbedre selskapsverdi og langsiktig lønnsomhet
- Få til bedre samarbeid mellom finanssektoren og kommunal arealforvaltning.

Forskningsinstituttene NINA og CICERO har gjennom sitt samarbeid med banker i Norge erfart at det er et stort behov for kunnskap og kompetanse om klima- og naturrisiko generelt, og om data, metoder og verktøy som kan brukes i vurderinger og beslutninger i bankene spesielt. På bakgrunn av arbeidet vårt med sektoren har vi i dette notat utarbeidet anbefalinger for det videre arbeidet med klima- og naturrisiko.

Kima- og naturrisiko

Banker i Norge står overfor klimarisiko, både fysiske risikoer og omstillingsrisikoer.

Fysiske risiko knyttet til klimaendringer omfatter påvirkning på infrastruktur, drift, ressurstilgjengelighet og forsyningskjeder, og kan ha betydelige økonomiske konsekvenser for virksomheter, inkludert direkte tap og kostnader knyttet til økte forsikringsutgifter og investeringskostnader.

Omstillingsrisiko oppstår som følge av overgangen til en lavutslippsøkonomi, og innebærer endringer i politikk, lovverk, teknologi og markedsforhold for å nå klimamålene. Overgangen til en lavutslipps økonomi kan medføre betydelige endringer innenfor disse områdene, og betegnes som overgangsrisiko.

I dette prosjektet fokuserer vi på fysiske klimarisiko, som omtales som klimarisiko i resten av notatet.

Naturrisiko er definert som "fare for negative konsekvenser for aktører og samfunn ved tap eller forringelse av natur og biologisk mangfold"[1].

Ifølge definisjonen brukt av naturrisikoutvalget omfatter naturrisiko:

- Fysisk naturrisiko knyttet til konsekvensene av tap eller forringelse av natur og naturmangfold
- Naturrelatert overgangsrisiko som følge av endringer i reguleringer og rammevilkår knyttet til politikkutforming, eller endringer i teknologi eller forbrukerpreferanser.

For lokale banker i Norge kan vi nyansere begrepene ytterligere. Banker står ikke overfor fysiske risikoer direkte. Deres finansielle/kredittrisiko oppstår som følge av fysisk risiko for eller fra naturen knyttet til en virksomhet de finansierer.

Foto: Istock

Hovedanbefalinger

1. Det er et stort potensial for økt koordinering mellom lokale banker og lokale plan-myndigheter i bruk av de samme kartdata for vurdering av arealforslag fra kunder og utbyggere.
2. Tilpasning av utlånspraksis tar tid og vi tror at banker som starter tidlig, vil få lavere tilpasningskostnader i forhold til rapportering. Det viktigste er likevel at sektoren kommer i gang med å redusere reell klima- og naturrisiko lokalt, uavhengig av nasjonale rapporteringskrav.
3. Forskere kan bistå med viktig kunnskap i bedrifters arbeid med klima- og naturrisiko, herunder med:
    - Opplæring om klima og naturrisiko og om faglig bakgrunn for betydningen av arbeidet
    - Rådgivning og bistand knyttet til valg av og bruk av transparente, robuste og forskningsbaserte metoder og data:
        - Screening-metoder og digitale løsninger
        - Kart, indekser og aggregerte metoder
        - Digitale framstillinger og verktøy
        - Faglige vurderinger basert på data og metoder
4. Myndigheter bør følge opp relevante anbefalinger fra naturrisikoutvalget. Som en sentral del av arbeidet må relevante myndigheter bidra med konkret veiledning og tilrettelegging av data for finanssektoren og næringsliv i ulike sektorer. Det bør settes forventninger til at data og metoder skal være åpne og etterprøvbare.
5. En arealforvaltning som ivaretar viktig natur og naturgoder (herunder goder som er viktig for klimatilpasning) er en sentral del av arbeidet med å redusere klima- og naturrisiko.

Oslo. Foto: Istock

Klima- og naturutfordringen – globalt og nasjonalt

FNs bærekraftsmål satte agendaen for verdenssamfunnet og verdens nasjoner da de ble vedtatt i 2015, samme år som Parisavtalen ble vedtatt og satte mål for klimaarbeidet. Selv om alle bærekraftsmålene er viktige, er de ikke likestilte: Klima- og miljøutfordringene må løses om de andre målene skal nås. I senere synteserapporter av verdens forskning på klima- og miljøområdet konkluderes det med at vi står oppe i en trippel planetær krise, der klimaendringer, naturtap og overforbruk av naturressurser og forurensning truer kloden, og at vi må gjennomføre gjennomgripende samfunnsendringer for å sikre en bærekraftig utvikling.

Klima- og miljøutfordringene truer også verdensøkonomien. Verdens økonomiske forum (WEF) påpeker at det neste tiåret vil være preget av miljø- og samfunnskriser, drevet av underliggende geopolitiske og økonomiske trender. Forumet mener at kombinasjonen av klima- og miljøutfordringer og samfunnsøkonomiske drivere vil «utgjøre en farlig blanding». I et tiårsperspektiv vurderer de følgende faktorer som de største risikoene for verdens økonomi:

1. Ekstreme værhendelser
2. Tap av naturmangfold og økosystemkollaps
3. Kritiske endringer i jordsystemene
4. Overforbruk av naturressurser

De anslår at halvparten av den globale verdiskapningen er avhengig av natur, helt eller delvis, og økosystemkollaps vil derfor ha enorme økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser. Verdens økonomiske forum forventer også økt konflikt om arealer som følge av krisene.

Økosystemene har stor betydning for klimarisiko

Det europeiske miljøbyrået (EEA) har identifisert de 36 viktigste klimarisikofaktorene for Europa. Flere av dem[2] er relatert til bevaring av økosystemer og beskyttelse av mennesker mot ekstreme værhendelser som hete, flom og skogbrann.

Ekstreme værforhold påvirker mat- og vannsikkerhet, energisikkerhet, finansiell stabilitet og helse. Dette påvirker igjen sosial samhørighet og stabilitet. Klimaendringene påvirker terrestriske, ferskvanns- og marine økosystemer. Klimaendringer kan forverre eksisterende risikoer og kriser, og klimarisiko kan spre seg fra ett system eller en region til en annen – og føre til utfordringer som påvirker hele samfunn. Sårbare sosiale grupper vil være spesielt berørt.

De fleste identifiserte klimarisikoer kan nå kritiske eller katastrofale nivåer innen slutten av dette århundret. De konkluderer med at det er behov for umiddelbar og koordinert handling på alle styringsnivåer.

I hvilken grad vi kan unngå skader vil i stor grad avhenge av hvor raskt vi kan redusere de globale klimagassutslippene, og hvor raskt og effektivt vi kan forberede våre samfunn på og tilpasse oss til de uunngåelige konsekvensene av klimaendringene. Intakte økosystemer har stor betydning for den tilpasningen.

Natur og naturgoder er under press

Robuste økosystemer er viktige for klimatilpasning og nødvendige for at vi skal ha tilgang til naturgoder. Tap av natur er den aller viktigste årsaken til at arter utryddes eller er utrydningstruet. Klimaendringer og naturforringelse utgjør betydelige risikoer for det norske samfunnet[3] (NOU 2018:17 , NOU 2024: 2). I Norge bygges naturen ned bit for bit, noe som blant annet er godt dokumentert i NRK-artikkelen «Norge i rødt, hvitt og grått» (Støstad[4]), og oppfølgingssaker om svikt i det norske arealplansystemet. FNs naturpanel peker på at beslutningsprosesser inkluderer et snevert sett med verdier og at det er behov for å systematisere kunnskapsgrunnlaget vi har om naturverdier og tilpasse det bedre til beslutningstageres spesifikke behov. (NINA/MDIR 2022)[5].

«Bank og finans har bidratt med finansiering til nedbyggingen av norsk natur drevet fram av investeringsbeslutninger som i liten eller ingen grad bygger på vurderinger av klima- og naturrisiko»

Arealpolitikk for klima og natur er også til samfunnets beste

Klimautvalget 2050 (lansert i 2023), etterlyser en kraftig omlegging – på tvers av sektorer – av klimapolitikken for å lykkes med et lavutslippssamfunn. Omstillingen til et lavutslippssamfunn vil kreve konkurranse om knappe ressurser (som kraft, arealer, naturressurser, arbeidskraft og kompetanse). De peker på at ressursbruken i ulike sektorer må veies opp mot hverandre og at all økonomisk aktivitet må skje innenfor naturens tålegrense[6]. Klimamålene skal nås sammen med andre viktige samfunnsmål, og politikken for andre mål må være forenlig med lavutslippssamfunnet. Løsningene være langsiktige, tverrsektorielle, ressurseffektive, og ressursbruken i ulike sektorer må avveies mot hverandre. De foreslår bruk av UFF-rammeverket (unngå, flytte og forbedre) i alle sektorer.

Kostnader av ekstremvær i Norge

Ekstreme værhendelser har allerede medført betydelige kostnader for det norske samfunnet. Forsikringsbransjen har utbetalt erstatninger på over 30 milliarder kroner for skader på bygninger og innbo etter ekstreme vær- eller naturhendelser de siste 10 årene[7]. Med ytterligere global oppvarming vil ekstreme værforhold og konsekvensene av klimaendringer øke, og de tilhørende kostnadene vil sannsynligvis stige og påvirke lokalsamfunn uavhengig av industrisektor gjennom direkte og indirekte virkninger på naturen[8]. Tørkesommeren i 2018 gjorde skade på landbruket og skogen med de økonomiske følgene det har for næringene. Skogbranner som konsekvens av tørkeår bidrar i tillegg til tap av karbonlagre[9]. I tillegg til klimainduserte farer, bidrar naturforringelse til ytterligere forverring av systemiske sårbarheter, og truer økosystemtjenester som er grunnleggende for menneskelig velvære.

Hvorfor er det viktig å vurdere klima- og naturrisiko?

Alle sektorer må bidra til å løse de globale miljøutfordringene. Naturpanelet og Ressurspanelet etterlyser gjennomgripende samfunnsendringer for at vi skal klare å få til en bærekraftig utvikling som ivaretar natur og der vi reduserer vårt ressursforbruk. En bærekraftig økonomi må skje innenfor miljøets tålegrenser. Dette innebærer at beslutninger hindrer miljøskadelige investeringer og bidrar til at kapitalen går mot bærekraftige løsninger og med redusert økonomisk risiko. I vurderinger av klima- og naturrisiko må best tilgjengelig kunnskap legges til grunn for strategier, prioriteringer, mål og verdier i bedriftene og selskapene som forvalter kapital som kan bidra til dette.

Med økt forekomst av ekstreme værhendelser i tiden framover, må alle sektorer og deler av samfunnet ha økt kunnskap og bevissthet om klima- og naturrisiko. Dette handler både om å redusere økonomisk risiko for samfunnet, men vel så mye om samfunnssikkerhet og beredskap. I Norge er det utarbeidet ekspertrapporter om både klimarisiko[10] og naturrisiko[11].

Klima- og naturrisko henger tett sammen. Nedbygging og ødeleggelse av natur gjør samfunnet og næringer mer sårbare for klimaendringer. Konsekvensene av den globale oppvarmingen vil på sin side påvirke natur og samfunn i stadig økende grad.

Naturrisikoutvalget foreslår at offentlige og private aktører tar i bruk og bidrar til å videreutvikle analyseverktøy for naturrisiko for å avgjøre hvor eksponert de er, og innretter seg for å redusere egen risiko.

De har også en rekke anbefalinger knyttet både til databruk, tilrettelegging av data, åpenhet om data og vurderinger samt til hvordan plansystemene bør integrere hensynet til naturrisiko i sine beslutninger og prosesser. Bank og finans har bidratt med finansiering til nedbyggingen av norsk natur drevet fram av investeringsbeslutninger som i liten eller ingen grad bygger på vurderinger av klima- og naturrisiko.

For å redusere klima- og naturrisikoen, er det behov for at slike vurderinger er koblet opp mot planprosesser i kommunene, da det er plan- og bygningslovens prosesser og vedtak som til slutt er avgjørende for hva slags arealer som vurderes for utbygging i kommuneplanene og som evt. reguleres til utbygging og bygges ut.

Aktsomhetsvurdering av lokal natur og klimarisiko i bankene som forholder seg til lokale planprosesser, kan bidra til at banker går fra å være medansvarlige for naturtap og klimaendringer, til å være initiativtakere for prosjekter som er mer klima- og naturnøytrale eller klima- og naturpositive.

Banker og andre virksomheter har også mange egne fordeler av å gjøre gode vurderinger av klima- og naturrisiko:

- En mulighet for kompetansebygging og opplæring.
- Får god oversikt over egen virksomhet og hele verdikjeden.
- Vurderinger vil være viktig for å bygge kunnskap og prosesser for strategisk arbeid i alle deler av virksomheten, og dermed skape bevissthet og involvering.

Tørke i 2018. Foto: Istock

Klima- og naturutfordringen lokalt – et eksempel

CICERO Senter for klimaforskning og Norsk institutt for naturforskning (NINA) har samarbeidet med lokale banker i Eika-gruppen for å utvikle arbeidsmetoder for å redusere klima- og naturrisikoen. I dette prosjektet har lokale sparebanker for første gang testet et system for å flagge natur- og klimarisiko og diskutere muligheter for å unngå eller minimere negative påvirkninger på klima og natur med kunden før finansiering godkjennes.

Bankens klima- og naturrisiko er illustrert i Figur 2. Dersom banken låner penger til et prosjekt med klimagassutslipp eller naturtap, medfører dette en fysisk risiko for miljø og samfunn. Samtidig kan dette ha negative konsekvenser (risiko) for bedriften og på sikt også banken, både i form av risiko for naturskade, forsinkelser og omdømme.

Lokale banker er potensielt påvirkningskraftige aktører i det lokale plansystemet, der de kan bidra til at prosjekter med bedre klima- og naturavtrykk foreslås i arealinnspillene til kommuneplaner (Figur 1).

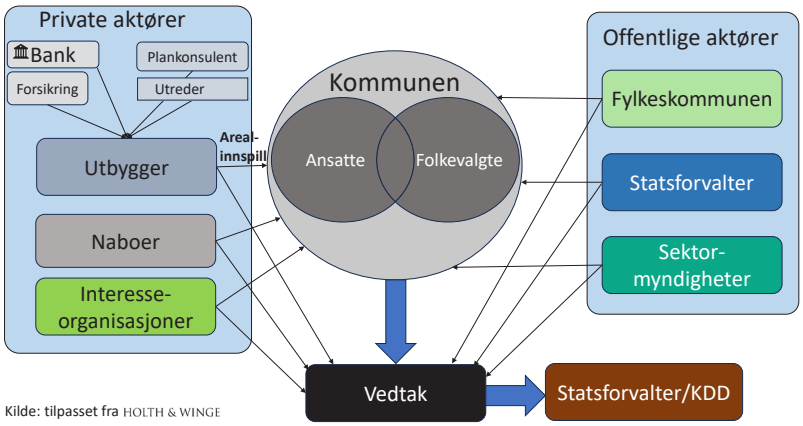
Strengere lokale krav til prosjektet kan føre til forsinkelser eller ekstra kostnader for virksomheten, noe som kan øke kredittrisiko og er en finansiell risiko for banken.

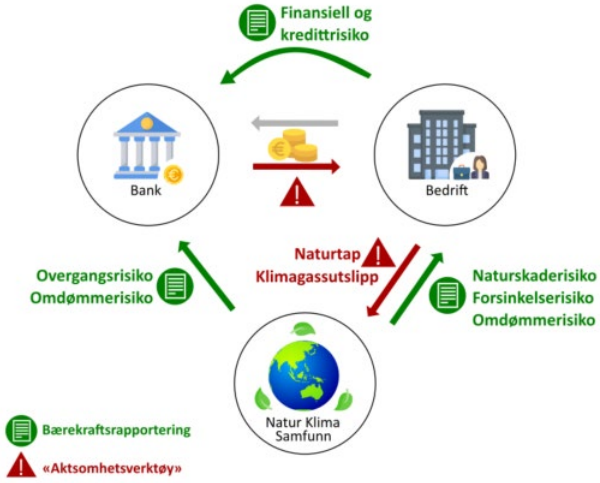
Overgangsrisiko øker når rapporteringskrav øker og de fysiske konsekvensene av bankens utlånspraksis blir offentlig kjent. I et slikt scenario vil man kunne se omdømmetap for banker som finansierer prosjekter med høy natur- eller klimarisiko.

I prosjektet har CICERO og NINA utviklet et aktsomhetsverktøy («due diligence») som kan brukes for å identifisere og redusere klima- og naturrisiko før arealinnspill foreslås inn i lokal planprosess (Figur 3). Det er avgjørende at aktsomhetsverktøy brukes tidlig nok i prosessen.

Banker med god lokalkunnskap har et konkurransefortrinn i forhold til nasjonale eller utenlandske banker gjennom lokalkunnskap og samarbeid med lokale aktører for unngå, flytte eller forbedre prosjekter med høy natur og klimarisiko. Banker som er aktive i forhold til å redusere natur- og klimarisiko vil kunne være de første til å se muligheter for bærekraftige investeringer i lokalsamfunnet.

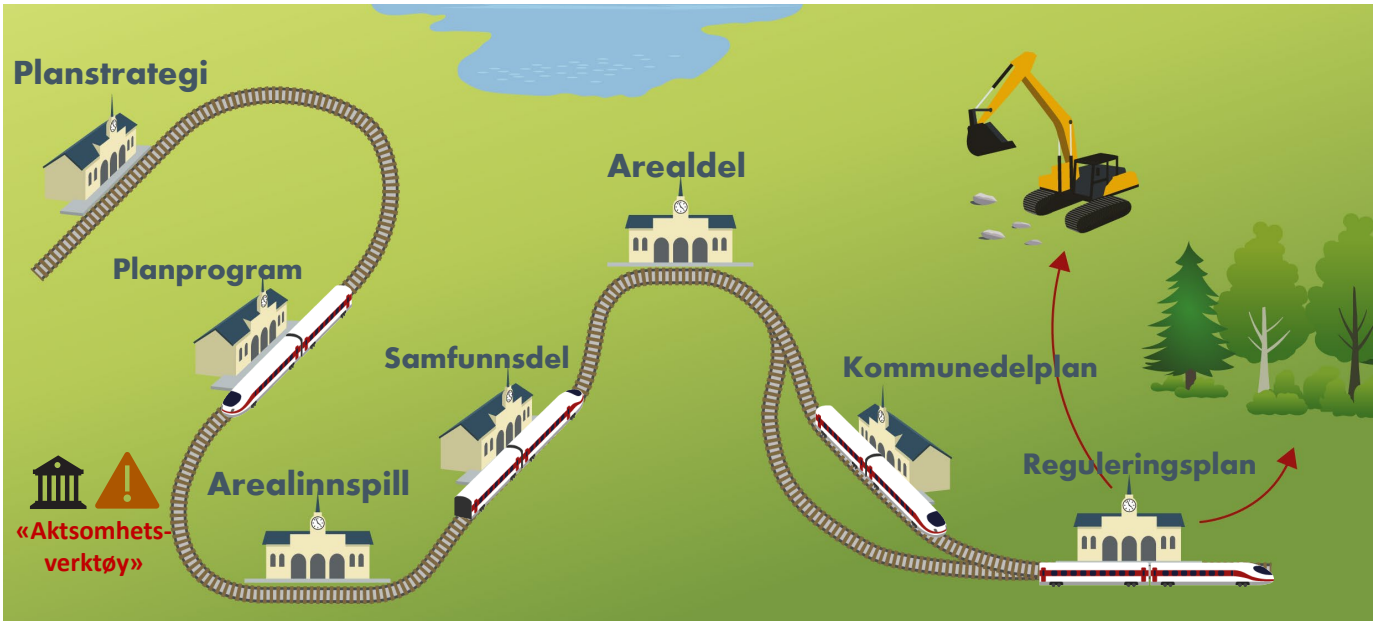
Figur 1. Perspektiv på bank som en av mange planaktører, der aktsomhetsverktøy og best tilgjengelig kartdata på klima- og naturrisiko kan spille inn tidligere i planprosessen enn det gjør idag.
Kilde: tilpasset fra Holth og Winge.

Figur 2. Fysisk og finansiell risiko, aktsomhetsverktøy og bærekraftsrapportering fra en banks perspektiv.
Kilde: Egen utarbeidelse.
Ikoner fra Freepik Company

Figur 3. Aktsomhetsvurdering av arealinnspill tidlig i planprosessen for å redusere bit-for-bit nedbygging av nature Kilde: tilpasset fra Forum for Natur og Friluftsliv.

Anbefalinger fra samarbeidet mellom forskning og lokale banker

- En gjennomgang av kommersielle verktøy som finnes for å identifisere klima- og naturrisiko viser at datasettene som brukes er for grovmasket for vurdering av enkeltprosjekter på eiendomsnivå[12]. Det er viktig med lokale data på klima og natur for at lokale sparebanker eller andre finansiører skal kunne gjøre gode nok vurderinger. Mangel på lokale data om klima- og naturrisiko fører til at bankene mangler kunnskap om konsekvensene av deres operasjoner.
- Det er ønske om og behov for kunnskapsbygging i bransjen. Fra før er klimarisiko tydeligere integrert i forretningsmodeller enn naturrisiko, så det er ekstra behov for kunnskapsbygging på naturrisiko.
- Verktøy kan brukes for å screene prosjekter ved hjelp av kart over klima- og naturrisiko. Når disse er lett tilgjengelig for lokale saksbehandlere, kan de være nyttige i kredittvurderingsprosessen, og kan bidra til å forenkle dialogen med kundene om å bruke Unngå-Flytte-Forbedre (UFF)-rammeverket.
- Naturtap besluttes og skjer lokalt. Det finnes store samhandlingsgevinster mellom finanssektor og kommunal arealforvaltning. Som del av dette er det viktig at alle aktører i planleggingsprosessen har tilgang til data, metoder, verktøy og vurderinger av klima- og naturrisiko. Slik kan man oppnå en helhetlig reduksjon av klima- og naturrisiko i forbindelse med fremtidig arealbruk.
- Det er også viktig at hver enkelt aktør i planleggingsprosessen, definerer hvor deres eget ansvar med hensyn til natur- og klimarisiko starter, og hvor det slutter.

Flom på Østlandet. Foto: Christian Bjørnæs

Bankenes samfunnsansvar i arealplanprosesser

- Det er en svikt i dagens plansystem som fører til bit for bit nedbygging av naturen. Nedbygging av natur fører stedvis også til å øke klimarisiko gjennom f.eks. tap av karbonlagre eller økt lokal eksponering av virksomheter for naturskade. Dette kunne ikke skjedd uten tilgang til kapital, og det er bankene som stiller med denne.
- Bank og finans har bidratt med finansiering til nedbyggingen av norsk natur uten å ha oversikt over naturtapet, fysisk risiko for samfunnet, eller egen finansiell risiko.
- For at plansystemet skal sikre en bærekraftig arealforvaltning, må også næringsaktører ta samfunnsansvar utover å tilfredsstille minimumskravene til bærekraftsrapportering.
- Aktsomhetsvurdering av lokal natur- og klimarisiko i kundens arealplaner kan bidra til at banker går fra å være medansvarlige for naturtap og klimaendringer til å være initiativtakere for prosjekter som er mer klima- og naturnøytrale eller positive for klima og miljø.

Foto: Skogbrann i Bergen. Foto: Istock

Sluttnoter

1 NOU 2024: 2 Naturrisikoutvalget avgitt til Klima- og miljødepartementet (2024)

2 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1385

3 NOU 2018: 17, NOU 2024: 2

4 Mads Nyborg Støstad, Su Thet Mon og Ruben Solvang, NRK (2024). 208km2 norsk natur ble nedbygget 2018-2022. Planlagt utbygging i Norge er på 2559 km2 til bolig, fritidsbolig og næring; 798 km2 av dette i svært viktig natur som naturskog, elvesletter, villreinsområde og viktig fuglehabitat. Ytterligere 1525 km2 er planlagt i energisektoren

5 Miljødirektoratet (2022) https://storymaps.arcgis.com/stories/1802025cc5b544e6a88528fe773d6753

6 NOU 2023: 25 Klimautvalget 2050, https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/479/2023/10/Klimautvalget-2050.pdf

7 If, 2023. Ekstremværrapporten 2023. https://www.if.no/globalassets/no/om-if/barekraft/rapporter/ekstremvarrapporten-2023.pdf

8 Simpson, N. P., et al. (2021). A framework for complex climate change risk assessment. One Earth, https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.03.005

9 Nibio, 2018. Ekstremvær påvirker skogens karbonlagre - Nibio

10 NOU 2018: 17

11 NOU 2024: 2

12 Guide on biodiversity measurement approaches (2024) Finance for biodiversity https://www.financeforbiodiversity.org/third-update-of-the-guide-on-biodiversity-measurement-approaches/

CICERO ble etablert i 1990 av den norske regjeringen med mandat til å utvikle kunnskapsgrunnlaget i nasjonal og internasjonal klimapolitikk. I dag er CICERO en uavhengig forskningsstiftelse med ca. 100 ansatte og over 100 millioner kroner i årlig omsetning.

CICERO bidrar til omstilling gjennom forskning, analyse, rådgivning og informasjon om klimarelaterte globale miljøspørsmål og internasjonal klimapolitikk. Målet er å generere kunnskap som bidrar til å redusere klimaproblemet og styrke det internasjonale klimasamarbeidet.

CICERO er internasjonalt anerkjent som et ledende institutt for klimaforskning. Seks av instituttets forskere bidro til å skrive den sjette hovedrapporten fra FNs klimapanel, og fler enn 25 av våre forskere har bidratt til klimapanelets rapporter siden 1992. CICERO leder og deltar i store EU- og nasjonale forskningsprosjekter som involverer et bredt spekter av samfunnsaktører.